

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Яворського Андрія Анатолійовича

**“Професійні громадські об’єднання українських емігрантів у Чехословаччині
(1923-1939 рр.)”,**

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за
спеціальністю 07.00.02 – Всесвітня історія

Після поразки національно-визвольних змагань в Україні значна частина найбільш активних їхніх учасників була змушена емігрувати. Як наслідок, у Австрії, Німеччині, Франції, Румунії та Польщі виникли значні осередки української політичної еміграції. Поза усіляким сумнівом найсприятливішою країною для неї була Чехословаччина. Саме тут діяли три українські вищі навчальні заклади (Український вільний університет, Вищий педагогічний інститут імені М. Драгоманова, Українська господарська академія у Подєбрадах), де мали змогу працювати та навчатися українці. Таку ситуацію значною мірою зумовила позиція президента Т.Масарика, котрий підтримував діяльність українських емігрантських груп. Під цим кутом зору звернення дисертанта до вивчення професійних громадських об’єднань українських емігрантів у розглядуваній країні є цілком виправданим, а сама тема відзначається науковою новизною, актуальністю і практичною значимістю. Зрештою, дисертаційна робота А.А. Яворського є поодинокую серед сучасних тематично споріднених їй праць, в якій всесторонньо висвітлюється проблема і для її підготовки, як нам видається, автор доклав доволі значних зусиль. Передусім варто наголосити, що у дисертації виокремлено такі проблеми, як зародження української еміграції у Чехословацькій республіці та її становище, вплив професійних організацій селян і робітників на розвиток української міжвоєнної еміграції, професійні організації української науково-технічної інтелігенції. Навколо них побудоване дисертаційне

дослідження. Логічно, що при їхньому висвітленні дисертант використав не вибіркового, а комплексний підхід. Заслужує уваги його спроба показати діяльність професійних організацій у відстоюванні інтересів української еміграції загалом. Можна також погодитися із запропонованими хронологічними межами роботи, оскільки вони становлять чітко окреслений період. Проте, нам видається, що у роботі дещо вузько окреслено об'єкт дослідження, бо ним є професійні громадські об'єднання українських емігрантів, а мала би бути українська еміграція у ЧСР (с.16). Також визначаючи наукову новизну дисертації (с.17) автор зазначив: “уперше зроблено спробу визначити загальну кількість українських емігрантських об'єднань у Празі та Чехословацькій республіці”. Можемо погодитися з цією думкою лише частково, зокрема у тій частині, що стосується кількості організацій у Празі. Щодо численності громадських об'єднань загалом у Чехословацькій республіці, то А. Яворському доцільно було б звернутися до дисертації Катерини Іващенко “Українські емігрантські політичні партії в І Чехословацькій республіці (1918–1938 рр.)”. У ній дослідниця наголошувала, що протягом міжвоєнного двадцятиліття у Чехословаччині діяло приблизно 120 емігрантських організацій різного профілю.

Загалом можна погодитися із структурою дисертаційної роботи в основу якої покладено проблемно-хронологічний принцип. Вона дала змогу авторові окреслити головні напрями дослідження, простежити процес творення та діяльності українських професійних об'єднань у Чехословаччині. Водночас певні застереження викликають формулювання окремих розділів та параграфів. Так, наприклад, розділ 2. має назву “Зародження української еміграції у Чехословацькій республіці та її становище у 20–30-х рр. XX ст.”, а можна сказати простіше “Українська еміграція у Чехословаччині” Що стосується розділу 3. “Вплив професійних організацій селян і робітників на розвиток української міжвоєнної еміграції в Чехословаччині”, то на наше переконання він мав би бути поданий у такій редакції “Професійні організації селян і робітників у структурі української міжвоєнної еміграції в Чехословацькій Республіці”.

Зміст дисертаційної роботи, зокрема її історіографічна частина засвідчують значну обізнаність автора зі станом наукової розробки проблеми. Тут вдало

виокремлено характерні особливості як вітчизняної так і зарубіжної української історіографії. Значну вагу приділено публікаціям російських дослідників. Разом з тим, історіографія у окремих випадках нагадує бібліографію. Також у цьому розділі є не зовсім коректні висловлювання. Наприклад, на с. 22 дисертант вказує: “У радянський період дослідження української еміграції було заборонене офіційною політикою комуністичної партії, тому подальший свій розвиток ця тема дістала в діаспорі”. Насправді в СРСР офіційно ніхто не забороняв досліджувати українську еміграцію, а просто існувало негласне табу на подібні роботи, а відповідно цілий напрям у історичній науці виявився безперспективним. Також автор дисертації у своєму історіографічному огляді оминув одну дуже важливу роботу чеського історика Давіда Слободи “BOJ O CIZÍ DUŠI. Ukrajinství a ukrajinský nacionalismus v české reflexi 1900–1938”, де розкрито відносини між чеськими урядовими колами та українськими політичними діячами і партіями.

Дисертаційне дослідження відзначається солідними джерелами. Особливо варто звернути увагу на широке використання дисертантом архівних матеріалів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об’єднань України, Центрального державного архіву зарубіжної україніки, Центрального державного архіву в Празі. Вони представлені матеріалами, що стосуються діяльності професійних громадських об’єднань українських емігрантів, еміграції загалом, численним листуванням. Суттєвим доповненням у створенні автором цілісної картини про діяльність професійних об’єднань у ЧСР стало залучення до джерельного масиву різного роду опублікованих документів, а також періодичної преси, як української, так і чеської (Розділ 1.2). У цілому варто відзначити сумлінність дисертанта у опрацюванні опублікованих джерел та мемуарної літератури.

Другий розділ роботи, де подана характеристика української еміграції у ЧСР написаний на належному науковому рівні із залученням значної кількості джерел та літератури. Він логічно підводить читача до розуміння основних проблем які перед нею постали. Як позитивний момент треба відзначити скрупульозний аналіз становища української еміграції та чинників, які на нього

впливали. У нього це зроблено доволі глибоко і з розумінням справи (с. 52-72). Як застереження хочу вказати на те, що дисертант, іноді неправильно, напевне через неуважність, подає окремі факти та назви. Так, бойова група УГА “Крукеничі”, стала “Крукснич” (с.55), президент ЧСР і протекторату Богемії і Моравії Еміль Гаха, названий Еміль Гах (с.70). Є у цьому параграфі і певні неузгодження. У одному з відступів А. Яворський вказує, що рішенням Ради послів Антанти було юридично закріплено частину українських земель за Польщею (с.61). У іншому випадку він стверджує, що польську владу на західноукраїнських землях закріпила Версальсько-Вашингтонська система договорів, гарантом якої виступала і Чехословаччина (с.72).

Аналізуючи громадські професійні об'єднання українських селян та робітників (Українська селянська спілка, Всепрофесійний робітничий союз) дисертант значну увагу приділив розвитку їхньої організаційної структури і основним напрямам діяльності. Він цілком слушно зауважує, що вони були найбільш масовими, мали численні відділення, але у той же час значно залежали від дотацій чехословацької влади (розділ 3). Разом з тим, нам видається, що при висвітленні діяльності професійних громадських об'єднань необхідно було ширше розглянути взаємовідносини галичан із наддніпрянцями та визначити, які вони були: конструктивні чи деструктивні (параграф 3.1, 3.2). Також робота напевне виграла б, якби автор більше уваги приділив відносинам українських емігрантів та їх об'єднань з представниками інших національностей колишньої Російської імперії, які одночасно з українцями емігрували до Чехословаччини: білорусами, грузинами, кубанцями та ін. У дисертації згадуються тільки епізодичні контакти між ними (с. 124, 179, 189). Є у третьому розділі і окремі неточності. Так, на с. 107 дисертант вказує: “Для допомоги українцям, які прагнули повернутися додому або реемігрувати в країни Західної Європи та Америки, при УСС діяло Репатріаційне бюро, створене 1 листопада 1924 р.”. Реемігрувати можна лише туди звідки особа емігрувала. У іншому випадку він пише: “Американське посольство вимагало польського дозволу на переїзд емігрантів до США” (с.108). У даному разі американське посольство мало повну

рацію, бо галицькі емігранти у ЧСР вважалися громадянами Польщі, а для неї існувала квота згідно із “законом Джонсона” від 1924 р. і вона становила 5982 особи. Обійти цей припис було майже неможливо.

Позитивне враження у роботі справляє аналіз дисертантом професійних організацій науково-технічної інтелігенції. Особливо варто відзначити поглиблене вивчення їхніх зв'язків з українськими та іноземними товариствами, а також культурно-просвітницьку діяльність. Водночас у дисертації практично повністю відсутня інформація щодо діяльності згадуваного у параграфі 4.1. “Товариства українських журналістів і письменників”. Можливо воно існувало формально і про нього відсутні документи у архівосховищах.

Щодо дисертації в цілому, то у деяких її параграфах наявна певна диспропорція в обсязі фактичного матеріалу, що стосується діяльності професійних громадських об'єднань. Зокрема зустрічаємо її у параграфах 3.2 (С. 105–126) щодо 1926-початку 1930х- рр. та 3.3 (С. 126–147) щодо періоду після 1932 р.

Загалом варто наголосити, що серцевиною дисертаційної роботи є професійні громадські об'єднання українських емігрантів у ЧСР. Як нам видається дисертант прагнув здійснити об'єктивний аналіз їхньої діяльності і це йому вдалося. Зрештою, з окремими положеннями роботи можна цілком погодитися, ще над рядом – активно дискутувати. Однак, усі вони в межах дисертаційного дослідження формують логічно виважену й продуману систему пов'язаних між собою аргументів і висновків.

В цілому, робота відзначається науковим і логічним стилем викладу матеріалу, можна погодитися з висновками дисертанта, які зроблені на основі значного фактологічного матеріалу, є самостійними і аргументованими. Щодо висловлених вище побажань, то вони суттєво не впливають на загальний добрий науковий рівень дисертації. Подана до захисту робота А. А. Яворського є доказом його зрілості як науковця, результатом кількарічної науково-пошукової роботи і має самостійний та завершений у науковому плані характер. Розглядувана дисертація є першою в українській історичній науці спробою

узагальнюючого дослідження професійних громадських об'єднань українських емігрантів у Чехословацькій Республіці. Змістовне, переважно на новому архівному матеріалі висвітлення вузлових питань теми, зроблені узагальнення і висновки підтверджують значний особистий внесок дисертанта в розробку наукових результатів і має суттєве значення для більш повного і об'єктивного дослідження піднятої проблеми. Репрезентативність дисертації значно доповнюють численні додатки.

Основні положення та висновки дисертації знайшли відображення в опублікованих дисертантом п'яти статтях у фахових виданнях та чотирьох статтях апробаційного характеру. Зміст автореферату кандидатської дисертації повністю відповідає змістові наукового дослідження.

Вище сказане дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота А. А. Яворського "Професійні громадські об'єднання українських емігрантів у Чехословаччині (1923-1939 рр.)", відповідає встановленим вимогам, а її автор заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – Всесвітня історія.

Завідувач

кафедри нової та новітньої історії

зарубіжних країн

Львівського національного університету

імені Івана Франка

доктор історичних наук, професор

 С.П. Качараба

Підпис завідувача кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн,

доктора історичних наук, професора С.П. Качараби стверджую:

Вчений секретар Львівського національного університету

Імені Івана Франка, доцент

 О.С. Грабовецька

